

Слони – чудові плавці. Плавають вони рідко, але купаються з величезним задоволенням. Виставивши свій хобот з води, вони навіть здатні занурюватися на глибину. Швидкість, з якою пливе слон, 2-6 км/год. А от стрибати або бігти галопом вони не можуть. У них є лише «прогулянковий крок» і більш швидка хода. Непогано бігати вміють тільки африканські слони.

Слони впізнають своє відображення в дзеркалі. І це не дивно, якщо врахувати, що у них найбільший мозок з усіх ссавців.

ступово зменшується, оскільки на особин з невеликими «іклами» не полюють і вони більше розмножуються (довжина бивнів – це генетично успадкована ознака).

Слони можуть бути «лівшами» і «правшами», бо пристосовуються працювати тим чи іншим бивнем, через це один з них коротший за інший, бо швидше зношується. Бивні слонів можуть відрізнятись формою та розташуванням – у деяких вони ростуть убік. По вухах і бивнях учені розрізняють слонів між собою: азійська слониха вирізняється відсутністю бивнів (а якщо вони і є, то зовні їх не видно), а в самців вони можуть сягати 1,5 м у довжину. Африканський слон, коли стоячи спить, кладе свої

важкі бивні на термітник або гілку дерева, а в неволі упирає їх у прорізи решітки або стіну.

Слон – сімейна тварина. Самки з дитинчатами живуть «грумадами» чисельністю 15-30 осіб, і в ній усі родичі. Керівник стада – стара досвідчена слониха. Самці живуть у жіночих групах до 12-15 років, а потім формують окремі чоловічі групи. В разі нестачі їжі всі члени «грумади» годуються поодиночці. Також стадо іноді розпадається через внутрішньосімейні проблеми.

У самок слонів найдовший період виношування малюків – 22 місяці! При народженні дитинча важить 120 кг і за день випиває 11 л молока, однак воно безпорадне і весь час перебуває під захистом.

Слоненята народжуються сліпими, тому спочатку вони тримаються хоботом за хвіст мами. Перші півроку малеча не вміє користуватися хоботом та часто перечіплюється через нього.

Слони травоядні. Сплять вони лише по 2-3 год. на добу. Все

Незважаючи на те, що слонів називають «товстошкірими» (товщина шкіри – 2,5 см), вони, щоб захистити свою шкіру від паразитів і палючого сонця, обсипають себе й малюків пилом, вимазуються брудом і купаються у воді. А коли малюки сплять, дорослі намагаються захистити їх від сонця своєю тінню.

їхнє життя – це пошук їжі. Вони зайняті цим до 20 год. на добу. За добу слон з'їдає 45-450 кг рослинності і випиває 100-300 л води. Зуби слона дуже швидко зношуються і змінюються 6-7 разів за життя.

Слони чують музику і навіть можуть використовувати музичні інструменти, а також малювати. За інтелектом слони належать до десятки найрозумніших тварин світу.

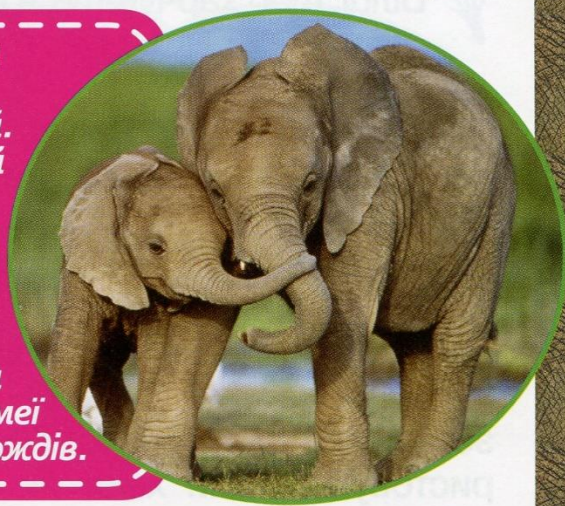

 Слони ніколи не залишають один одного в біді, не покинуть малюка, який втратив матір. Якщо хтось із них потрапив у яму, інші простягають йому свої хоботи, намагаючись допомогти. Якщо слон хворіє, члени стада доглядають за ним. Якщо слон вмирає, інші слони сильно сурмлять, а потім своїми хоботами викопують неглибоку могилу і покривають померлого землею та гілками. Потім вони ще кілька днів мовчки сидять біля тіла.

 Слони вміють сумувати, плакати, посміхатися, скаржитися, навіть цілуватися! У слонів чудова пам'ять. Вони впізнають один одного після довгої розлуки. Також вони злопам'ятні і можуть помститися навіть через кілька десятків років. Але і своїх заступників вони пам'ятають і ніколи не забудуть їх доброту.

 Слони зазвичай спілкуються за допомогою інфразвуку. Вчені зафіксували близько 470 різних сигналів, які використовують слони. Вони можуть зв'язуватися за допомогою них один з одним на великих відстанях, повідомляти про небезпеку, про пологи, звертатися до членів стада в залежності від їх положення в ієрархії. Також слони можуть «чути» ногами так само, як і вухами, вловлюючи наднизькочастотні звуки за допомогою чутливих клітин своїх передніх стоп, які відчувають найменші коливання землі. Тупнувши ногою, слон може «передати привіт» рідним на віддаленому пасовищі або попередити їх про небезпеку. Крім того, вони можуть безпомилково передбачити наближення землетрусу і вчасно залишити небезпечну зону.

 Слон шанується багатьма народами. Буддизм ставить його в один ряд з голубом миру, а індійський бог мудрості Ганеша – слоноголовий. В Індії всі білі слони вважалися власністю раджей і ніколи не використовувалися для роботи. В Сіамі навіть королю заборонялося сідати верхи на білого слона. Корм йому подавався на величезних золотих або срібних блюдах, а його питну воду ароматизували жасмином. Покриту дорогоцінними попонами тварину возили на розкішно прибраній платформі. Африканські пігмеї вірять, що в слонів вселяються душі їх померлих вождів.

БІЛКА

Клас: ссавці
Родина: білячі
Ареал поширення: Євразія, Африка, Південна та Північна Америка
Довжина тіла: 50–75 см (з хвостом)
Вага: 200–400 г
Харчування: горіхи, жолуді, ягоди, фрукти та гриби
Тривалість життя: 15–18 років

ЦІКАВІ ФАКТИ

 Полохливі й спритні, білки вирізняються доброю вдачею. Але прирученню вони не піддаються – в неволі білки марніють, хоча й живуть довше, ніж на волі.

 Білка робить запаси на зиму: ховає у різних відлюдних місцях та у дуплі горіхи, жолуді, шишки, гриби. Перед тим, як сховати гриби в дупло, тваринка їх сушить на гілках. Білка може забути про свої запаси, і тоді вони використовуються птахами, гризунами і навіть ведмедями.

 Білці, щоб харчуватися всю зиму, досить близько 3 тис. горіхів.

 Тваринки ведуть одиночний спосіб життя, але взимку білки іноді збираються в дуплах або гніздах від 3 до 6 особин.

 Хвіст для білки служить кермом – при стрибках вона з його допомогою управляє своїм польотом. Білка може без наслідків приземлитися з висоти 20-30 м, використовуючи свій хвіст як парашут.

А чи відомо вам, що білка – найчистіший гризун? Самець білки витрачає набагато більше часу на догляд за своїм хутром, аніж самка.

 Білки спілкуються один з одним за допомогою рухів хвоста.

 У білок на вушках і на передніх лапках є чутливі вібриси: дотикові механочутливі довгі жорсткі волоски.

 Організм білки не засвоює арахіс, тому годувати ним цих тваринок категорично не можна.

 Білки чудово плавають, при цьому вони тримають хвіст на поверхні води. Якщо раптом хвіст намокне – білка потоне, тому що намокла пухнаста шерсть потягне її на дно.

 Білка дуже любить гриби (особливо оленячий трюфель), пагоони і бруньки дерев, ягоди, кореневища, бульби, трав'янисті рослини, лишайники. В раціон білок також входять дрібні птахи, горіхи, шишки, жаби, личинки комах, пташині яйця, іноді білки навіть нападають на молодих зайчат. Білка за тиж-

день з'їдає кількість їжі, рівну масі її тіла.

 Білка найбільш активна від світанку до 10 години дня і ближче до заходу. Вночі відпочиває у себе в дуплі.

 У листяних лісах білка проживає в дуплах дерев, дуже старанно вистилаючи їх мохом, волосом і ганчір'ям, і живе там навіть у найлютіші морози. Також вона може спорудити в гілках дерев гніздо діаметром 25-30 см, яке має форму кулі. Зазвичай білка обзаводиться декількома гніздами і кожні 2-3 три дні змінює притулок. Таким чином вона рятується від паразитів.

 Білка взимку має пухнасте, м'яке й більш довге хутро, влітку воно рідше, жорсткіше і коротше. Хутро змінює своє забарвлення на зиму. Влітку в забарвленні переважають бурі і руді кольори, взимку – чорні і сірі, з відтінками коричневого; черевце – біле або світле.

 Тварина линяє 2 рази на рік, за винятком хвоста. Ця частина линяє один раз на рік.

 За рік одна білка може привести на світ 3 виводка з 2-11 ма-

«Скіурідам» – давня назва білки в Греції, значить «хвіст і тінь». А сучасна назва походить від назви розмінної монети «Бела».

люками. Білченята народжуються сліпими, глухими і голими. Через 2 тижні в них з'являється шерстка, а ще через тиждень відкриваються очі. Мама займається малюками приблизно до 10-12 тижнів, навчаючи їх правилам «білячої поведінки».

 У білок чудово розвинений нюх. Самець може почути запах самки на відстані більше 1,5 км.

 Єноти, змії і сови вважаються головними ворогами білок.

 Білки в разі небезпеки стають на задні лапи. Вони можуть обертати лапами на 180°.

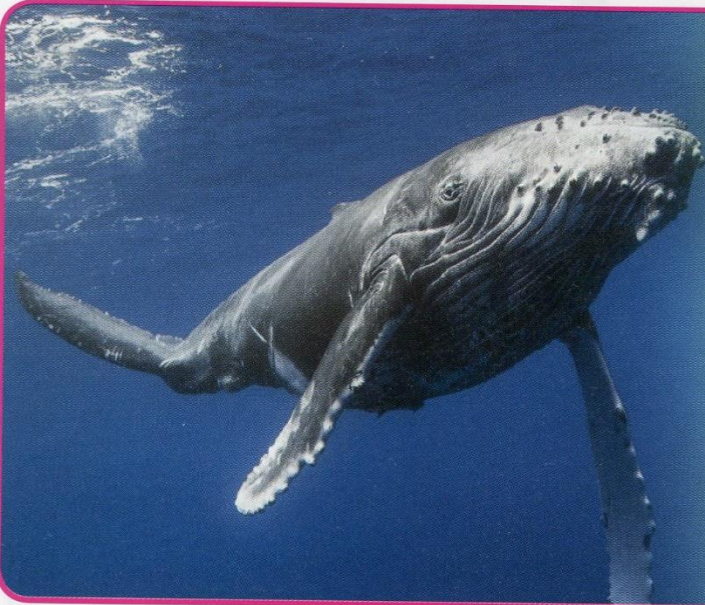
 Білки попереджають про небезпеку пронизливим криком. Зуби у білки, як і у інших гризунів, ростуть протягом всього життя.

 У світі налічується близько 365 видів білок. Найменша білка в світі (2,5 см в довжину) – карликова африканська білка.

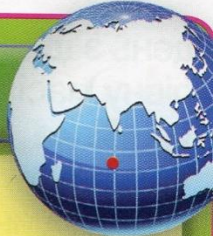
 За один день звичайна білка може обробити до 15 ялинових шишок і більше 100 – соснових. Щоб обробити одну соснову шишку, звірку потрібно 3 хвилини, з неї видобувається близько 30 насінин. Вага здобутого насіння з однієї шишки ледве досягає 0,2 г. За день тварині необхідно вилуштити більше 100 шишок.

 Крім звичайних білок, існують ще й білки-ляги, які здатні в польоті міняти напрямок руху.

Кит

Клас: ссавці
Ряд: китоподібні
Ареал поширення: Світовий океан
Довжина тіла: 4–34 м
Вага: 3–200 т
Харчування: криль, каракатиці, планктон, головоногі, молюски, риба, ластоногі
Тривалість життя: 29–110 років

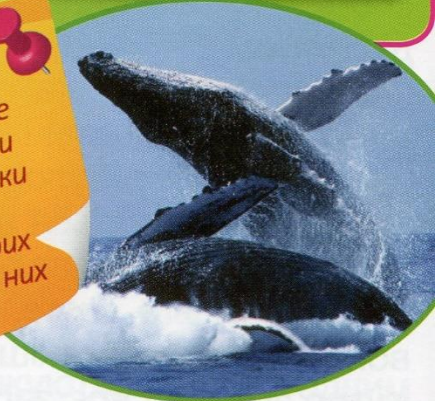

ЦІКАВІ ФАКТИ

Кити походять від сухопутних парнокопитних ссавців, які перейшли до напівводного способу життя 54 млн років тому. Вони теплокровні, дихають повітрям за допомогою легенів і вигодовують своє потомство молоком. Вони – найбільші, найдовші, найважчі, найвитриваліші ссавці. Існує близько 80 видів із роду китів: дельфін, косатка, вусатий, горбатий, синій кити та інші.

Тіло китів вкрите гладкою шкірою, що полегшує ковзання у воді. Зовнішніх вух тварини не мають, лише слуховий прохід. У китів поганий зір, відсутні відчуття запаху і смаку. Дуже маленькі очі здатні витримувати високий тиск при зануренні тварини на велику глибину, а зі слізних проток виділяються великі масткі сльози, що допомагають ясніше бачити у воді і захищають очі від впливу солі. Кити здатні плавати в дуже холодній воді завдяки товстому шару жиру під шкірою.

Кити легко відрізняють один одного в зраї. Людина ж, для якої всі кити однакові, зможе це зробити за хвостами. Хвости китів індивідуальні, як відбитки пальців у людини. Розрізи і борозни, шрами, плями бурих водоростей створюють на них неповторні малюнки.

У китів легені з ротовою порожниною не пов'язані. Піднявшись на поверхню води, тварина вдихає повітря, яке, поки кит залишається під водою, нагрівається і насичується вологою. Коли кит спливає, повітря видихається і, стикаючись із холодним зовнішнім повітрям, утворює стовп конденсованої пари – фонтан, струмінь якого сягає до 9 м.

Синій кит – найбільша тварина на нашій планеті. Його вага може у 2 рази перевищувати вагу брахіозавра, найбільшого з динозаврів (81,5 т), і в 30 разів – вагу самця африканського слона. На язика синього кита вагою до 4 т може вміститися 50 чоловік. Серце синього кита важить 600–700 кг. Кити можуть не спати 3 місяці, не їсти – 8 і долати відстані у кілька тисяч кілометрів. У кашалота

найбільший серед ссавців мозок – 8 кг.

Кити здатні пірнати на глибину понад 1 км. Сині кити можуть перебувати під водою не дихаючи 40 хв. Пульс кита становить лише 20 уд/хв, а при зануренні – 10 уд/хв, і кров у цей час живить тільки мозок і серце.

Кит має спеціальні щетинки (китовий вус), за допомогою яких він фільтрує їжу з води. Він з'їдає 1 т криля (рачків). Кити можуть ковтати і великих риб (в шлунку 16-метрового кашалота були виявлені 2 акули по 3 м). Кити не п'ють морську воду – вони «витають» вологу з їжі.

Розмножуються кити 1 раз на 2 роки. «Залицяння» буває зі стрибками, іграми, переслідуванням. Вагітність триває 10-16 місяців. Народжується 1 дитинча, зрідка – двійня, з відкритими очима, вперед хвостом. Його довжина – 1/4-1/3 довжини материнського тіла. Пологи у китів проходять під водою. Мати годує малюка молоком 4-13 місяців невеликими порціями кожні 15-30 хв.

20-метрові фінвали, також відомі як оселедцеві кити – це єдині ссавці на Землі з асиметричним забарвленням. Правий бік у фінвала – білий, а лівий – чорний.

Самки горбатих китів здатні на дружбу: можуть тривалий час плавати разом та навіть народжувати в присутності «подруг».

Кити спілкуються за допомогою серії низькочастотних імпульсів й можуть чути представника свого виду на відстані до 1 600 км.

Ворогами китів переважно є акули та косатки. Тварини гинуть також від травм, отриманих при зіткненні з великими кораблями. Значних втрат завдає їм рибальське обладнання. Але найбільше кити страждають від забруднення навколишнього середовища й океанічних вод. Тож у багатьох країнах існують товариства любителів цих тварин, створюються морські заповідники, де їх життю нічого не загрожує.

Кит – єдиний, крім людини, ссавець, який співає. Найкоротша «арія» кита триває 6 хв., найдовша – 30 хв. Завдяки своїй мелодійності вони дуже нагадують людські пісні. Білі кити білухи – «найбалакучіші» представники китоподібних, їх часто називають «морськими канарками».

Можливо, стародавні кити могли народжувати на суші: у 2000-2004 рр. в горах Пакистану були знайдені скам'янілі рештки вагітної самки і самця кита.

Кит-горбань – зовсім не горбатий. Він отримав таку назву через свою звичку: перед зануренням виставляти над водою більшу частину спини.

ВОМБАТ

Клас: ссавці
Родина: вомбатові
Ареал поширення: Південна і Східна Австралія, о. Тасманія
Довжина тіла: 70–130 см
Висота: до 25 см в холці
Вага: 20–45 кг
Харчування: трава, листя, кора, коріння, мох, ягоди та гриби
Тривалість життя: 5–30 років

ЦІКАВІ ФАКТИ

 Вомбат належить до сумчастих ссавців і є другим по величині після кенгуру. Предки вомбатів населяли землю ще 18 млн років тому та мали розміри легкового автомобіля. Найближчим родичем вомбата є коала. Вони можуть бути сірого, темно-коричневого або чорного кольорів.

 У вомбатів важке тіло й велика голова, а через повільний обмін речовин вони досить неповороткі, але у разі небезпеки тварина може бігти зі швидкістю до 40 км/год. Будучи загнаним в кут, вомбат сміливо вступає в бій із супротивником, кусаючи і завдаючи ран гострими кігтями. Якщо хижак потрапив до вомбата в нору, він, придавивши його до стінки, душить своєю вагою та буцається. Вомбат також може лякати агресора, видаючи звуки, схожі на мукання, або вискалюючи зуби.

 Кінцівки в цих тварин сильні, озброєні могутніми лопатоподібни-

Спеціальна «сумка», призначена для дорощування дитинчат, у самки вомбата знаходиться не спереду, а ззаду, і швидше нагадує «рюкзачок». Таке розташування не випадкове, адже тварина буде довгі ходи під землею, риючи землю лапами, і якби сумка перебувала на животі, туди б потрапляли ґрунт і бруд.

ми кігтями, пристосованими для риття. А 2-й і 3-й пальці задніх кінцівок зрослися разом, маючи лише роздвоєний кіготь, який тварини використовують як гребінку для розчісування і чищення шкурки.

 Вомбат любить горбисті місцевості в пустелях і вздовж узлісь. Живе він у норах, які риє собі сам, іноді роблячи їх по 10 і більше. Протяжність тунелів становить близько 20 м, а глибина – до 3 м. Часто неподалік від входу в нору можна побачити неглибоку ямку – місце, де він приймає ранкові «сонячні ванни».

 Вомбати – нічні тварини. Зір у них поганий, але вони чудово орієнтуються за допомогою слуху та нюху. Харчуються тварини вночі. На годівлю іноді витрачається до 8 год., за які вомбат може прой-

ти відстань до 3 км. Перетравлювання їжі у них проходить протягом 14 днів. А на 1 кг маси тварини достатньо 20 мл води, що допомагає вомбатам вижити в роки неврожаю та посухи. Для них становить небезпеку лише холод.

 Вомбати мають по парі верхніх і нижніх різців, що безперервно ростуть, тому тваринам необхідно їх сточувати. Вони мають найменшу кількість зубів серед сумчастих – 12.

 Вомбати ведуть поодинокий спосіб життя, але можуть збиратись у групи (з 5-10 осіб). У кожної тварини є своя територія, яку вона охороняє та мітить своїми фекаліями незвичайної кубічної форми. Вомбат створює пари тільки на час спаровування, у квітні-червні.

 Дитинчат самки вомбатів приносять 1 раз на 2-3 роки, в квітні-травні. Період вагітності складає 20-30 днів. Самка народжує дитинча (рідко – двох) вагою до 2 г та ростом до 22 мм. Малюк знаходиться в материнській сумці 6-8 місяців, харчую-

Першими європейцями, що побачили вомбата, були моряки з корабля, який зазнав аварії в кінці 18 ст. в Бассовій протоці, що розташована між Австралією і Тасманією. Спочатку їх прийняли за ведмежат, потім помилково назвали борсуками.

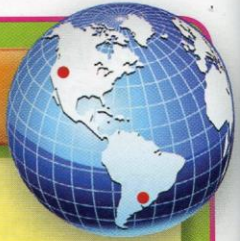
чись молоком. Коли малюк починає самостійно жувати, мати щипає для нього траву і кладе її на землю перед ним. Статева зрілість у самців настає в 2 роки, у самок – в 3 роки.

 Широколобий вомбат – найбільший серед представників свого виду. Довжина його тіла разом із хвостом може досягати 130 см. Його відмінність від родичів інших видів – гострі вуха (у інших вушні раковини округлі) і сильно приплюснутий лоб. Сьогодні він зрідка зустрічається лише в прибережних районах Південної Австралії, й кількість його особин не перевищує 70 голів. Для збереження цих унікальних тварин з 1971 р. їх розведенням займаються вчені-зоологи в національному парку Австралії «Еппінг Форест».

 Вомбат може стати домашнім вихованцем, адже тварини легко йдуть на контакт і є досить добродушними. Маючи не дуже добрий зір, але хороший нюх, вони можуть сидіти біля одягу свого господаря, думаючи, що він поруч, навіть коли того немає вдома. Однак тварина може повестися непередбачувано: відчувши загрозу або злякавшись чогось, вона буде відчайдушно захищатися і може поранити людину.

 Вомбати – дивовижні майстри архітектури. Вони викопують цілі катакомби з безліччю входів і житлових камер. Ширина тунелів така, що по них може пролізти навіть дитина.

ЧЕРЕПАХА

Клас: ссавці
Родина: плазуни
Ареал поширення: населяють більшу частину суші та вод тропічного і помірнього поясів
Довжина тіла: 0,5–2 м
Вага: 95–600 кг
Харчування: риби, молюски, членистоногі та рослинність
Тривалість життя: 50–200 років

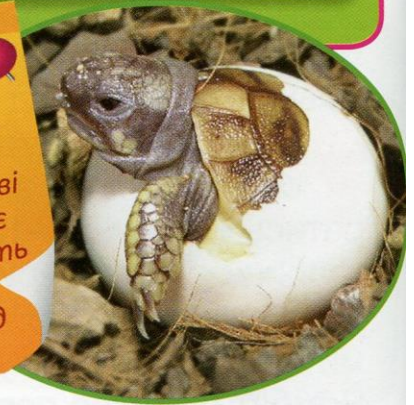
ЦІКАВІ ФАКТИ

 Черепахи – найдавніші рептилії. Перша відома науці черепаха з'явилася 220 млн років тому, але у неї була тільки нижня частина панцира, а ще у неї були зуби, хоча у нинішніх черепах їх немає. Діаметр панцира доісторичних черепах доходив майже до 4 м.

 Панцир черепахи здатен витримати вагу в 200 разів більшу за масу самої рептилії. Він складається з ороговілих щитків. На них щороку утворюються концентричні кільця, за якими можна визначити вік черепахи. У разі загрози черепаха втягує голову і кінцівки у панцир. Однак черепахи можуть бути вразливими. Ягуар, наприклад, з його довгими і гнучкими лапами з успіхом на них полює.

 У сімейства м'якотілих черепах відсутні рогові щитки, тому їх панцир м'який. Це пояснюється тим, що вони проводять більшу частину часу, зарившись у пісок на дні водоймища і чекаючи на здобич.

 Черепахи добре бачать, чують, відчують запахи. Вони добре пристосовані до життя на суші, але можуть дихати і під водою. У цьому їм допомагають особливі легені та їх шкіра, яка адсорбує кисень. Морські черепахи можуть бути під водою понад 10 год. Це абсолютний рекорд серед хребетних тварин.

 Сухопутні черепахи харчуються зеленню, плодами, інколи дрібними тваринками. Прісноводні черепахи більше любляють молюсків, членистоногих, рибу, а рослинність споживають у невеликих кількостях. Морські черепахи харчуються рослинною їжею, хоча деякі види надають перевагу тваринній.

 Великоголові черепахи, які живуть у струмках і річках, полюючи на здобич, лазять по крутих берегах, стовбурах дерев і гілках. А середньоазіатські, або степові, черепахи піднімаються в гори на висоту до 2 км над рівнем моря. Вони спокійно ходять по стрімких кам'яних терасах.

 Від температури навколишнього середовища залежать швидкість черепахи (чим холодніше, тим повільніше вона повзе); її температу-

ра тіла; стать дитинчат, які з'являться з відкладених яєць. В умовах помірного і холодного клімату черепахи впадають у зимову сплячку.

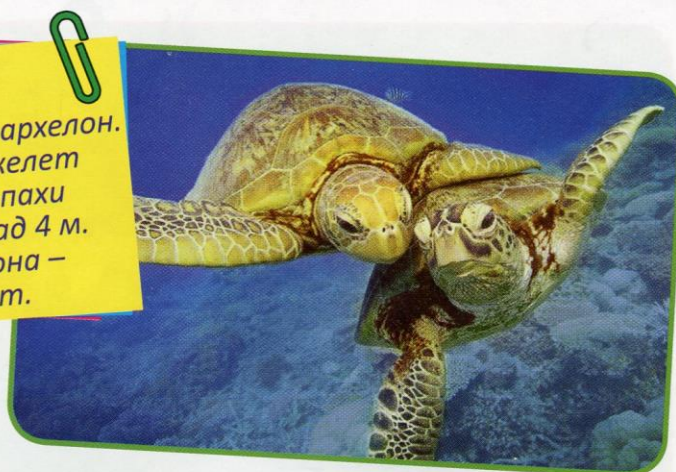
 Чим самка черепахи крупніша, тим більше яєць вона може відкласти за 1 раз. Відклавши яйця, черепахи забувають про них назавжди. Новонароджені черепашки відразу подібні на дорослих особин. Ростуть черепахи все життя.

 Шкірясті черепахи здатні плавати зі швидкістю 35 км/год, але на суші вони пересуваються зі швидкістю 15 км/год. Короткі кінцівки насилу можуть переносити важкий панцир, тому черепахи символізують повільність і незграбність.

 Найнебезпечнішими є кайманові черепахи, які нападають на змії і водоплавних птахів. Вони мають гострий і міцний «дзьоб», здатний відгризти шматок деревини. Агресію проявляють і м'якотілі черепахи трионікса, голодна зграя яких здатна вбити велику тварину.

 Біля очей черепахи знаходяться слізні залози, які виділяють

Найбільшою черепахою вважається архелон. Знайдений скелет давньої черепахи досягав понад 4 м. Маса архелона – близько 2,2 т.

солоні сльози, так черепахи звільняються від зайвих солей.

 Черепахи розрізняють кольори. Вони спочатку орієнтуються на колір, а потім на запах і смак. Найбільше їх приваблюють червоний і зелений колір. При тривалому спілкуванні черепахи розрізняють обличчя людей. Великі морські черепахи розуміють мову дельфінів. У разі небезпеки середземноморські черепахи шиплять, як змії.

 Морські черепахи орієнтуються в просторі, використовуючи магнітне поле нашої планети. Так, найменші морські черепашки – 2 дюйми завдовжки – від народження наділені властивістю плисти 8 тис. миль хвилями Атлантичного океану, щоб потрапити додому у Флориду.

 У 16 ст. моряки відкрили Галапагоські острови, а з ними й гігантських черепах, що там мешкали.

Тварин стали використовувати як «живі консерви», адже черепахи здатні голодувати тривалий час. Слонова черепаха може обходитися без їжі 18 місяців, а болотна – 4-5 років. Від знищення черепах врятував винахід справжніх консервів і холодильників.

 Найменша черепаха у світі – капська крапчаста черепаха, яка мешкає у Південній Африці. Її довжина – 6-10 см. Найменша плаваюча черепаха – мадагаскарська (довжина – 10 см). Найбільша – морська шкіряста черепаха, яка має панцир завдовжки 2 м і масу близько 600 кг.

